

МІКРОМІСТА УКРАЇНИ, ЇХ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

В статті висвітлюються мікроміста України та їх розповсюдження в територіально-адміністративному аспекті, фактори утворення та причини існування, а також перспективи розвитку мікроміст в майбутньому.

Постановка проблеми: місто – важливий елемент в розселенні, воно по суті є каркасом, опорою системи розселення. Місто – складна багатогранна система у розміщенні населення. Проблемою дослідження міст ще на початку XIX століття займався В.П. Семенов-Тянь-Шанський. Згодом характеристиками міст займалися М.М. Баранський, Ю.Г. Саушкін, О.А. Константинов, Б.С. Хорев, А. І. Доценко та інші. Більш детально малими містами займалися А.А. Бородін, С.Ю. Корнєкова, Е.Л. Файбусович.

Метою дослідження є визначення поняття мікромісто, а також виявлення основних проблем утворення та існування мікроміст України та подальших перспектив розвитку таких міст.

Виклад основного матеріалу. Визначення міста в різних країнах різне. В Японії наприклад до міст відносять скupчення поселень загальною людністю понад 50 тис. осіб, у США – понад 25 тис. осіб, в нашої сусідки Росії – 12 тис. осіб, в Іспанії, Швейцарії, Нідерландах – понад 10 тис. осіб, в Австралії, Бельгії, Грузії, Азербайджані та Індії – понад 5 тис. осіб, в Греції, Португалії, Франції та Німеччині – понад 2 тис. осіб, в Данії та Швеції – більше 250 осіб. Крім людності у багатьох країнах прийнято критерій зайнятості. В Росії та Киргизстані понад 85% населення повинні складати робітники, службовці та члени їх родин, в Казахстані, Узбекистані, Латвії та Естонії – не менше двох третин, а у Молдові, Білорусі та Азербайджані – більше половини.

В Україні населений пункт може отримати статус міста лише за окремим законом вищого законодавчого органу держави – Верховної ради України за умови, якщо у населеному пункті проживає не менше 10 тисяч жителів, при цьому «переважна більшість» населення має бути зайнята у галузях поза сільським господарством. Але на практиці це не завжди виконується. Тому стає цікаво, чому в Україні існують міста, які законодавчо мають статус міста, а фактично йому не відповідають. Відповідь на це питання криється в більш детальному розгляді та характеристиці кожного міста та їх класифікації [4].

Такі міста можна було б назвати малими. Але за статистикою малі міста мають населення менше 50 тис. осіб. Тому міста з населення від 10 до 100 тис. осіб можна назвати «мезомістами», а менше 10 тис. осіб «мікромістами». Міста з населенням більше 100 тис. осіб – це «мегаміста».

На 1 січня 2012 року на території України налічується 459 міст. Середня арифметична чисельність населення українського міста – 62 тисячі. 96 міст мають населенням менше 10 тис. осіб (тобто кожне 5-е місто має статус «мікроміста»). Вони розповсюджені нерівномірно по країні. Так їх взагалі немає в 4-х областях: Хмельницькій, Миколаївській, Херсонській, Дніпропетровській. Найбільше «мікроміст» зафіксовано в Львівській (22 міста), Тернопільській (10), Івано-Франківській, Чернівецькій, Луганських областях (по 7). Таке нерівномірне розміщення мікроміст не є випадковим. Це пов’язано з історією розселення та економічними й екологічними причинами [3].

Мікроміста мають різну кількість населення. Так, більше половини мікроміст мають населення вище 7 тис. осіб (див табл. 1). Деякі існують на межі 9-10 тис.

**Таблиця 1
Кількість мікроміст в областях України**

Область	Населення менше від 9,9 тис. до 8 тис.	Населення менше від 7,9 тис. до 5 тис.	Населення від 4,9 тис. до 3 тис.	Населення менше 2,9
Україна	43	36	11	7
АР Крим	2			
Вінницька	1	1		
Волинська	1			2
Донецька	3	1	1	
Житомирська	1	1		
Закарпатська	3	2		
Запорізька	1			
Івано-Франківська	6	1		
Київська		1		
Кіровоградська	1	1		
Луганська		5	2	
Львівська	6	8	6	2
Одеська	4			
Полтавська	1			
Рівненська	1	1		
Сумська	1	3		
Тернопільська	2	6	1	1
Харківська	2	1		
Черкаська	2			
Чернівецька	3	3	1	1
Чернігівська	1	1		1

Які ж причини існування малих міст? По перше, можна сказати, що є мікроміста, які просто ще не встигли вирости. Так, з 96 мікроміст 8 міст отримали статус в період незалежної України. З них лише одне місто має прерогативи перейти на новий статус. Це Новий Калинів (Львівська область) – утворене як військове містечко. Всі інші законодавчо були містами в той чи інший період історії. Винятком є місто Моршин (Львівська область). Наймолодшим містом в Україні є Чуднів (Житомирська область), яке отримало повторно статус міста в 2012 році.

Рис 1. Кількість міст та мікроміст в Україні

Найбільше мікроміст (46) отримало статус в радянський період. Це переважно міста Донецької, Луганської, Сумської, Харківської областей.

9 мікроміст виникли в період Російської та Австро-Угорської імперій. Всі останні мають більш ніж 300-літню історію існування. Є міста, які виникли до Козацької доби. Це, наприклад місто Хотин (Чернівецька область) (див табл. 2), яке має тисячолітню історію існування. Цікаво, що деякі з цих міст мали колись населення більше 50 тис. осіб. Особливо великими були населені пункти, що володіли Магдебурзьким правом [1].

Можна також зауважити, що на людність мікроміст впливає адміністративний статус. Це дуже чітко можна побачити на прикладі Львівської

області. Так, у 1959 році Дрогобицька область була включена в склад Львівської області, через це багато міст втратили статус адміністративних центрів районів. А, наприклад, на міста Ізмаїльської області, що ввійшла до складу Одеської, це не вплинуло.

Таблиця 2
Найстаріші мікроміста України

<i>Назва міста (область)</i>	<i>Статус міста рік</i>	<i>Населення на 1 січня 2012 року</i>
Хотин (Чернівецька)	1002	9876
Судова Вишня (Львівська)	1368	6436
Белз (Львівська)	1377	2363
Корець (Рівненська)	1386	7421
Глиняни (Львівська)	1397	3194
Мостиська (Львівська)	1404	9162
Буськ (Львівська)	1411	8414

Загалом же пониження статусу негативно впливає на міста. Так виявилося, що такі міста як Рава-Руська, Старий Самбір, Галич, Белз, Чигирин, Хотин, Герца, Шумськ, Батурина були важливими центрами князівств, а інколи й столицями держави, але зараз вони в стані стагнації.

Деякі міста взагалі позбавлялися статусу міста і становилися селищами міського типу або селами. Це можна побачити на прикладі с. Глинськ (Сумська область), Брацлав (Вінницька область), Сосниця (Чернігівська область) (див. табл. 3). Статус міст вони втратили вже в радянські часи.

Деякі мікроміста вже за незалежної України отримали знову колишній статус, наприклад, Батурина (Чернігівська область) при чисельності населення близько 2,5 тис. осіб. При цьому існують селища міського типу з населенням більше 15 тис. жителів, і надання їм статусу міста навіть не розглядається.

Багато мікроміст виникло поблизу різноманітних родовищ корисних копалин. Але частіше населення мікроміст зайняте в легкій промисловості, виробництві будівельних матеріалів та особливо в харчовій промисловості. Саме зайнятість людей в одній галузі призводить до залежності від цієї галузі. Так, при закритті, наприклад, цукрового чи спиртового заводу – місто опиняється на межі повного занепаду.

Особливо чітко цю тенденцію можна побачити в монофункціональних містах Донецької та Луганської областей, в яких майже 80% населення були задіяні на шахтах. Після вичерпання покладів вугілля або солі виникли так звані «мертві міста» або «міста-привиди» (Святогірськ, Вуглегірськ в

Донецькій області, Артемівськ, Зоринськ, Олександрівськ, Міусинськ, Алмазна – в Луганській області).

Таблиця 3
Населені пункти України, які втратили статус міста

<i>Назва населеного пункту</i>	<i>Які в минулому виконувало функції</i>	<i>Населення на 2012 рік</i>	<i>Втрата статусу</i>
с.м.т.Брацлав (Вінницька область)	З 1569 року Брацлавське воєводство центр	5033	Утратило статус в 1924 році
с.м.т.Березна (Чернігівська область)	Заштатне місто Чернігівського повіту Чернігівської губернії.	4902	Утратило статус в 1924 році
с. Глинськ (Сумська область)	Прикордонне місто між Великим Князівством Литовським і Диким Полем	1654	Утратило статус в 1924 році
с.м.т. Гоща (Рівненська область)	Мали одну з найбільших вівчарень на Волині (блізько 3 тис. овець)	5360	Утратило статус в 1959 році
с.м.т. Краснокутськ (Харківська область)	Один з опорних пунктів захисту кордонів Російської імперії	8 008	Утратило статус в 1979 році
с.м.т. Літин (Вінницька область)	Повітове місто Подільської губернії	6751	Утратило статус в 1924 році

Деякі міста, при наявності певних історико-культурних та курортних можливостей, існують за рахунок туризму. Це, наприклад, Моршин (Львівська область), Старий Крим та Алупка (АР Крим) та інші.

Важливою для будь якого міста є екологічна ситуація. Так, міста Чорнобиль та Прип'ять через техногенну катастрофу на Чорнобильській АЕС взагалі втратили постійне населення.

Особливо гостро на втрату населення мікромістів вплинула криза 90-тих років ХХ століття. Статистичні дані демонструють, що з 1989 по 2012 рік число міст з населенням менше 10 тис. зросло з 66 до 83. Сьогодні ситуація дещо стабілізувалася.

Важливою проблемою мікромістів є «мертві душі», коли люди прописані в цьому містечку, а фактично проживають у великому мегаполісі чи взагалі за кордоном. Особливо гостро проблема відчувається в Західній Україні та Донбасі [5].

Які ж перспективи розвитку мікромістів? На наш погляд, для кожного мікроміста свої (в зв'язку з великою різноманітністю самих мікромістів). Такі міста, як Пустомити, Іршава, Великі Мости, Зборів, Хоростків, Хотин, Галич –

залишатимуться невеликими містечками з багатовіковою історією. Такі міста як Ульянівка, Буринь, Алмазна, Сокиряни, Середина-Буда, Святогірськ з часом можуть втратити міський статус міста через зменшення чисельності населення, якщо не впроваджувати економічних та соціальних програм по розвитку малих міст [3].

Кабінет міністрів України у 2010 році затвердив програму розвитку малих міст України. За останні роки позитивних зрушень не відбулося. Більше 80% мікроміст і надалі зменшують число своїх жителів, як за рахунок природного відтворення, так і за рахунок пасивного сальдо міграції.

Рис 2: Розташування мікроміст на території України

На нашу думку основним шляхом прогресу даних мікроміст є подолання демографічної та економічної депресії в їхньому сільському оточенні. Місто повинно представляти більший асортимент послуг для сільського населення. А сільська місцевість – задовольнити цю пропозицію попитом та надавати в свою чергу продовольчу базу для переробки підприємствам міста. Іншим шляхом є подолання безробіття та надання всього пакету соціальних послуг для жителів даних населених пунктів.

Отже, внаслідок проведеного дослідження можна дійти таких **висновків**:

1. В Україні немає чітко вираженого поняття самого міста. Дано визначення не завжди відповідає тому населеному пункті.
2. Введення поняття мікромісто є доцільним. Також можна користуватися давнім терміном – містечко.
3. Більшість мікроміст мають досить солідний вік. До них потрібно, як до людей похилого віку, з розумінням та повагою відноситься. Перехід в до статусу селища міського типу чи села є досить складним процесом.
4. Мікроміста потрібно використовувати як туристично-рекреаційні центри.
5. Мікроміста повинні позбутисяmonoфункціональної промисловості.
6. Кожне місто, яке б воно не було, має право на існування. Мікроміста були, є і в подальшому будуть існувати на теренах України.

Література

1. Доценко А. І. Містечка в Україні погляд з минулого на сучасне // Краєзнавство, географія, туризм – К. ; 2000 – № 41 – с. 1-2. 2. Івченко А. С. Містечка України. Довідник. – К.: НВП «Картографія». 2004 – 370 с. 3. Інтернет ресурс [Пошук_населених_пунктів] <http://mistaua.com/> 4. Інтернет ресурс [Чисельність наявного населення та його розподіл за статтю] http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/total_population1/structure_population 5. Про стратегію економічного та соціального розвитку України шляхом європейської інтеграції на 2004-2015 р. // Офіційний вісник. К., 2004 – № 18. – с. 17-18. 6. Сіроджук П. Містечка, яких немає //Жовтень. – Львів; 1981 . – № 3 с. 106-108.

Summary

H. P. Korniyko, G. G. Leontyeva. Mikromista Ukraine, their problems and prospects.

The article highlights mikromista Ukraine. Their distribution in the territorial-administrative aspect. Factors and reasons for existence. Prospects mikromist in the future.

УДК 911.3 (477.52)

А.Б. Голосніченко

СУЧASNІ ЗМІНИ В ШКІЛЬНОМУ ОБСЛУГОВУВАННІ БІЛОПІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглядаються основні зміни в шкільному обслуговуванні Білопільського району Сумської області. Розкриваються особливості функціонування освітніх округів як найефективнішого шляху до здобуття якісної освіти в умовах сільської місцевості.

Постановка проблеми. Шкільне обслуговування є дуже важливою складовою соціального комплексу Білопільського району Сумської області. Це досить багатограничний компонент, тому має як яскраві перспективи, так і певні проблеми в даній галузі. Основними актуальними напрямами діяльності в області шкільного обслуговування є забезпечення стовідсоткового охоплення дошкільною освітою дітей 5-тирічного віку, забезпечення функціонування